

پیزانی ئالیخانی

● دهوك ●

په‌یقه‌ك :-

ئه‌گه‌ر به‌ری خو‌بده‌ینه به‌رپه‌رین تو‌ری کوردین ئه‌رمه‌نستانا سو‌قیه‌ت دی بومه‌ دیار بیت تو‌ری وان یی‌ل‌سه‌ر شه‌نگستین تو‌ری فولکلوری کوردی هاتی‌یه‌ دانان ، ژچیرۆك و داستانا به‌ره - به‌ره‌ها شیاپین پلا روشه‌نبیری و هونه‌ری یا کوردی نوی‌ ساخ‌که‌ن دناف ئه‌رمه‌نستان سو‌قیه‌ت دا .

بی‌گومان کوردین سو‌قیه‌ت پیش‌شوره‌شا ئوکتوبه‌ری‌دا گه‌له‌ك ده‌ه‌زارو‌بی‌بها بون ، به‌لی‌پشتی شوره‌ش ب‌سه‌رکه‌فتی کوردین قه‌فقاس هه‌ول‌دا مینا هه‌می‌نه‌ته‌وین نی‌که‌له‌پوری ملله‌تی‌پیش‌بیخ . هه‌لبه‌ت ل‌سالا (1920) ی‌ی‌یکه‌مین ژماره‌خاندنگه‌ل هه‌رئما قه‌فقاس و ئازربایجان شه‌کرن ، پشتی‌فی‌سالی کونگره‌ك گریدا «76» هه‌فتی‌وشه‌ش که‌س پشکدار بون بابه‌تی‌سه‌ره‌کی‌نه‌هیلانا نه‌خویندنی‌بو ، ل «8-14» ی‌تیرمه‌ها سالا (1934) ی‌کونگره‌کا به‌رفره‌هتر گریدا «90» نوت که‌س پشکداربون . زوربه‌ی‌ملله‌ت و دراوسین سو‌قیه‌ت پشکداری‌کر ، باژی‌ری‌یه‌ریقانی .

(ی‌یکه‌مین به‌ره‌می‌کوردین سو‌قیه‌ت که‌شکوله‌ك بول سالا (1932) ی‌ژبن‌چاپی‌ده‌رکه‌ت)¹ . هه‌رژنیقا‌یه‌کی‌یاچاخنی بیستی‌هه‌تا نه‌وگه‌له‌ك تو‌ره‌قان - بوئژ - سه‌ری‌خویی‌ل‌په‌یقا کورمی‌راکری ، پینقیسی‌خویی‌تیژکری ژوان تو‌ره‌قانا : عه‌ره‌بی‌شه‌مو ، قاچاخنی‌مراد ، وه‌زیری‌نادر ، د . حاجی‌بی‌جندی ، ئه‌میننی‌عه‌بدال ، ئوردیخانی‌جه‌لیل ، جه‌لیل‌جه‌لیل ، کوردوییف ، سیامه‌ندوف ، ... ه . د . به‌لی‌ستیرا ژه‌مه‌میا گه‌شتر د ئاسمانی‌هونه‌رو تو‌ری‌کوردی‌دا ماموستایی‌مه‌زن عه‌ره‌بی‌شه‌مویه .

عه‌ره‌بی‌شه‌مو :-

عه‌ره‌بی‌شه‌مو ب‌به‌ره‌ه‌متیرین و ب‌ناف‌وده‌نگ‌ترین نقیسه‌قانی‌کوردی‌سو‌قیه‌ته ، هه‌روه‌سا ی‌یکه‌مین‌پسپورو دانه‌ری‌رومانا - چیرۆکا‌دریژا - کوردی‌یه‌ل‌گشت‌قولاچین کوردستانا مه‌زن .

نه‌وگه‌تی‌که‌نووسه‌ریش‌باسه‌که‌ی‌کردوو‌ه‌به‌نوبه‌ت‌محوایه‌به‌ووردی‌له‌سه‌ر‌خاسیه‌ت‌وه‌ل‌و‌مه‌رجه‌کانی‌هه‌ر‌یه‌ك‌نه‌وبه‌تانه‌ی‌بنووسیایه ، ئینجا‌ده‌ستی‌کردبایه‌نموونه‌هینله‌وه .

له‌راستیش‌دا‌له‌زوربه‌ی‌بابه‌ته‌کانی‌نموونه‌کانی‌پترن‌له‌لیکۆینه‌وه‌که‌ی‌له‌و‌کاته‌ی‌که‌له‌به‌رنامه‌ی‌لیکۆینه‌وه‌ی‌ئه‌ده‌بی ، ده‌بی‌لی‌دوان‌و‌خاسیه‌ت‌ده‌رپه‌رین‌و‌شی‌کردنه‌وه‌ی‌جه‌وه‌ری‌بابه‌ته‌که‌گه‌لی‌پترن‌له‌نموونه‌کانی .

دوا‌تی‌بینیشم‌به‌رامبه‌ر‌باسه‌که‌ی‌نووسه‌ر‌ئه‌وه‌یه ، میهره‌جانه‌که‌ی‌حاجی‌قادری‌کویی‌له‌ئێواره‌ی‌روژه‌کانی‌24 و 1971/6/25 دا‌له‌شاری‌کویه‌کراوه¹⁰ ، واتا : دوو‌ئێواره‌ی‌خایاندوو‌ه . نه‌ك‌وه‌کوو‌ماموستا‌ره‌شوانی‌ده‌لی : له‌روژانی 22 - 1971/6/24 ئه‌و‌میهره‌جانه‌به‌رده‌وام‌بووه ، ئه‌و‌ئێواره‌ی‌که‌ئه‌و‌ده‌لی : کوتایی‌هاتوو‌ه ، ئه‌و‌ئێواره‌یه‌له‌نوی‌ده‌ستی‌پی‌کردوو‌ه .

خوینده‌واری‌به‌ریز ، ئه‌مه‌بوو‌چه‌ند‌سه‌رنج‌و‌تی‌بینی‌یه‌کم‌به‌رامبه‌ر‌به‌باسه‌ئه‌ده‌بی‌یه‌که‌ی‌ماموستا‌ره‌شوانی‌و ، ئه‌گه‌ره‌شم‌به‌هیچ‌جو‌ریک‌له‌نرخ‌ی‌باسه‌که‌ی‌که‌م‌ناکاته‌وه‌و‌دای‌ناله‌نگینی‌و‌مه‌په‌ستیشم‌له‌م‌نووسینه‌مدا‌ته‌نیا‌پاراستنی‌ده‌قی‌شيعره‌کانی‌حاجی‌یه‌و ، ده‌با‌چیت‌ده‌قی‌جیاوازو‌شیواوی‌شيعره‌کانی‌ئهم‌شاعیره‌نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌گه‌وره‌مان‌نه‌که‌و‌یته‌به‌رده‌ست‌ره‌خنه‌گرو‌لیکۆله‌ره‌وه‌ی‌ئه‌ده‌بی‌کوردی‌به‌ناته‌واوی ، له‌گه‌ل‌ئه‌و‌په‌ری‌ریزما‌بو‌نووسه‌رو‌خوینده‌واران .

په‌راویزو‌سه‌رچاوه‌کان :

- 1 - حسه‌ین‌ره‌شوانی - گو‌فاری‌کاروان - ژماره (7) ، ل 24 - 31 ، سالی 1983
- 2 - هه‌مان‌سه‌رچاوه ، ل : 26
- 3 - بروانه - عه‌بدوره‌حمان‌سه‌عید - کومه‌له‌شيعری‌حاجی‌قادری‌کویی‌به‌غدا 1925 ، ل 7 - گبوی‌موکریانی - دیوانی‌حاجی‌قادری‌کویی - هه‌ولیر 1969 ، چ 3 ، ل : 74 .
- 4 - حسه‌ین‌ره‌شوانی - گو‌فاری‌کاروان ژماره (7) سالی 1983 ، ل 26
- 5 - نه‌سر : نثر ، په‌خشان .
- 6 - ریزمانی‌ئاخواتنی‌کوردی - کورنی‌زانپاری‌کورد - به‌غدا 1976 ، ل 336
- 7 - روژی‌کورد - بلاوکرده‌وه‌و‌پیشه‌کی‌و‌له‌سه‌ر‌نووسینی‌جه‌مال‌خه‌زنه‌دار‌به‌غدا 1981 ژماره (2) 26 ی‌ته‌مووزی 1913 ، ل : 28
- 8 - بن ، بنگ . بو‌بنه‌داروبنه‌دره‌خت‌به‌کاردی ، بروانه‌گو‌فاری‌روشنبیری‌نوی‌که‌ریم‌شاره‌زا ، به‌غدا 1978 ، ژماره (70)
- 9 - کول : کارگه‌ییکی‌بجووکه‌بو‌گوشین‌و‌ده‌هینانی‌دوشاوو‌سرکه‌و‌رونی‌زه‌یتون
- 10 - گو‌فاری‌هه‌ولیری‌ژماره (2) سالی (2) 1971 ، ل 44 .

عەرەبى شەمۆ چىايەكە و ژ چىايى [ئەلەگەز]
 بلندترە ، ستېرەكە و ژ ستېرا گە لافېژى روھن و گەشتەرە ،
 ھەرەسا كەلەكە دناف تورەقانىن كوردو سوڤىتەتى يادا ،
 نەمازە پى شىاي پەيڤا كوردى بكت خۆدىك «ئاوينە»^{۱۶} و دانىتە
 بەرچاڤىن جىھانى . ھەتا جىھانا سوڤىتەتى و ئەوروپى بەھانى
 مللەتى كوردو پەيڤا رەسەنا كوردى بزانن .

ئەقە لايەك و ژ لايەكى دىڤە جەھى شانازى يەكە مەزە بو
 گشت نڧىسەقان و روناك بىرىن كوردىن سوڤىتەت ب تايىتەتى بو
 عەرەبى شەمۆى چىكى د دويرن ژ دلى كوردستانى ئو ئەف
 ھەولە و ئەف بايەخە و پويتەدايە ب نقش و دىروك و
 ب ھىزىئىخستنا كتيبخانا كوردى و ساخ كرنا بىروباوھرىن
 ۋەلات پارىزى .

ع - شەمۆكى يە ؟

ناقى ۋى عەرەبە كوردى (شىخ شەمۆيە)^{۱۶} كوردى شىخ
 شامىلە . بزمانى روسى دىبىژنى : (عەرەب شەمۆيىڧىچ
 شامىلوڧ)^{۱۷} ، ژ بئەمالەكە شىخىن كوردىن بناڧودەنگىن
 يەزىدى نە . نڧىسەقانى مە ل سالا (1895) نى ل گوندى سوسز
 ھەرىما قارس ل كوردستانا توركىا نى ھاتى يە دىنايى . ھەر ژ
 بچويكاتى مروقەكى زفت و ھشيارو زانا بو ، بگە ۋەھرى
 دارىتى بو ، ھىش ژبى ۋى نەگە ھشتى يە بىست سالىي ھەست ب
 سەربەستى نى و ۋەلاتپارىزى دكر ئو دىنرا قان مللەتىن
 گە ھشتى نە ھىڧى و نارمانجىن خو كال چ ئاستن .. ئو مللەتى
 كورد ل چ ئاستە .

لەورا گەلەك مەست ب ژارى يا ڧى مللەتى دكر ئو
 ھەولدا ھندەك ژ ئەگەرىن داكەتتا مللەتى كورد نە ھىلپتن ،
 رىكىن راسترو روھنتر .. بدەت بەرچاڧ ، ھەلبەت ل سالا
 (1917) نى ل روسى بو ، بدەستى دەولەتا قەيسەرى يا روسى
 ھاتەگرتن و كره د زىندانى دا - ژبەربارى رامىارى . بەلى ھىشتا
 نى بچويك بو لەورا دەستويردا ، پىشتى دەستويردانى برىكەفت
 بو باژىرى (سناڧروپول) ل باكورى قەڧقاس .

سالا (1918) نى لئاف - كومونستىن - قەڧقاس دا ماو ئو
 بەرە بەرە گە ۋەھرى خو ئاشكرا كرو تىگە ھشتا خو دانا
 بەرچاڧ ، ھەردى سالى دا ، بوئەندامى پارتا (بولشەويك) .

لڧىرە بوژى مە بىكەمىن كورد بو شەرەفا ئەندامەتى يا
 ڧى پارتى ۋەرگرتى ، .. نەمازە چاڧ ب (لىنن و كروفى)
 كەت ، ئو ھەست ب كارو كرىارو بىروباوھرىن وا كرن .
 - سالا (1920 - 1924) نى ل موسكو خاندانا ئاموژگايا روژھەلات
 ب دوپماھىك ئىنا .

- سالا (1924) نى زڧرىڧە باژىرى (يەرىقانى) بو نوئىنەرى كومىتا
 ناڧنجيا پارتا (بولشەويكا ئەرمەنستانى) ل ھەرىما كوردىن
 يە كىتى يا سوڤىتەت .

- سالا (1932)^{۱۸} نى چو باژىرى لىننگراد بو شاگردى بەشى
 دكتورانى ل ئاموژگايا دوپروكا ئەكادىمىا زانستى
 ياسوڤىتەتى بەلى ژبەر چەند ئەگەرا ب دوپماھىك نە ئىنا ، ئو
 زڧرىڧە بو باژىرى (يەرىقانى)^{۱۹} . ئو لوپىرى ما ھەتا سالا
 (1937) نى .

- سالا (1937)^{۲۰} نى خو ئامادەكر بو ناما دكتورانى
 پىش كىش كەت . بەلى نە ھىلا بڧونىت و رابون ھنارتە ۋەلاتى
 « سىبىريا » ، پىشتى (20) سالىن رەبەق جارەكا دى زڧرىڧە بو
 (يەرىقانى) چو ئاف رىزا پارتى ، بەلى ل سالا (1946) نى دال
 ۋەلاتى (سىبىريا) ژن ئىنا ۋە ھەرل وپىرى بو بابى سى كچا : -
 [آ] - ڧىرا - ل سالا (1946) نى ھاتە دونىايى ، [ب] - ئاسى
 - ل سالا (1952) نى ، [ج] - زىنى - ل سالا (1954) نى .

عەرەبى شەمۆ گەلەك بارگران و خەمخورى ۋەلاتى خو
 بو : لەورا گەلەك ژىانەكا پىرئىش و سەختوب ئازار دىت ،
 نەمازە بووى ديار بو كو باشتىن رىك بو سەربەست كرنا مللەتى
 ژارو ژىردەست (بىروباوھرىن كومونىزمى نە^{۲۱}) . ھەلبەت
 بدروستى ل سەروان بىروباوھرا چو ئو پويتە پى كر .. ئوبو خو
 كرنە خويم - شەنگستە - ژبلى ۋى چەندى كو چەند ناملكە كىن
 رامىارى نڧىسىن بو ھشياركرنا مللەتى كورد . ھەتا سالا
 (1978) نى ل يە كىتى يا سوڤىتەت چو بەر دلوقانى يا خودى مەزن ،
 ئەف جىھانەب جە ھىلا . راستە نڧىسەقانى مە باركرو چوبەلى
 نامرىت ... چىكى پىپورو قاماو ۋەلاتپارىزو زاناو دلسوزىن مىنا

سولتان (عه ره بئ شه مو) هه ر ئ ل ن اف جيهانا دلين كوردين
ملله تي دا ساخن وقه د نامرن !!!..

چه ند بابه تين نفيسه فاني⁽¹⁾ -

ع - شه مو « EREBE SEMO »

1 - ل ن اف كوردا - ل ن اف كورده ك ئ پارتى روژناما (زاريا
فوستوكا) ، تفليس 7 ى نيسانا (1924) ى ، ژماره
553 بپ - 4 -

2 - ل ن اف په زى دى يان (زاريا فوستوكا) ، 4 ى حزيرانا
(1924) ى ز ، ژماره 602 بپ - 3 - .

3 - كار ئ پارتى ل ن اف په زى دى يا ، چاف پي كه فتنه ك دگه ل
موسه شارى ليژنا نافنجيا پارتا (كو مونى ستى)
ئه ر مه نستان ، عه ره بئ شه مو (زاريا فوستوكا) ، 25 ى
خزيرانا (1924) ى ز .

4 - گوندين په زى دى يا ل ئه ر مه نستانى (زاريا فوستوكا) ،
8 ى نيسانا (1925) ى ژماره 845 بپ - 4 -

5 - گوندين په زى دى يا « راپورتهك بو پلينيومى يا يارتى » ،
(زاريا فوستوكا) ، 21 ى حزيرانا (1925) ى

6 - گوندين كوردين په زى دى يا (زاريا فوستوكا) 9 ى تيرمه ها
سالا (1925) ى ژماره (930) بپ 4

7 - ل گشتى يا كوردستانا (زاريا فوستوكا) ، 12 ى ئيلونا
(1925) ى ز « نياز او د كوردستانا گشت دا ، هه ريما
كوردين نازربيجان ، لاجين ، كه لبه جار » ، 5 ، كودبيژنه وئ
كوردستان .

8 - په زى دى كوچه ر : (نامه يه ك ل ئه ر مه نستانى) - (زاريا
فوستوكا) ، 15 ى چريا دووى يا (1926) ى ز .

9 - ئه نجامى كونگيرا كوردا (زاريا فوستوكا) ، 11 ى

خزيرانا (1926) ى بابه تى وئ كونگيرى (كوردين
ئه ر مه نستانى) به سستوب بارى كشتوكالى ، كومه لايه تى ،
روشنبيري ، ئه لف با نفيسا كوردي . مينا ئه ز تى دگه هم
نيازا شاميلوئى لسه ر لينينين ئه ر مه نستانى گرى داي
(76) كه سا پشكدارى تيدا كرىبو ئو ده رگه هئ سه ره كى و
هه ليزارتى لسه ر نه هيلانا نه خويندى بوو .

10 - هافينه هه وارين ئه گمان (زاريا فوستوكا) ، 16 ى مايسا
(1926) ى ژماره 1179 بپ 3 .

11 - داشناك و كوردو به ره يتانيا ، (زاريا فوستوكا) ، 10 ى
تيرمه ها (1928) ى ژماره 158 (1824) بپ 2

12 - ئه لفباى كوردي ب تيبين لاتينى (زاريا فوستوكا⁽²⁾) ،
21 ى تيرمه ها سالا (1928) ى ز .

13 - نفيسين و ئه ده بئ كوردي ، (1929) ى ب زمانى ئه ر مه نى .

14 - [ئه لفباى كوردي] بين تازه سالا (1929) ى ب زمانى
ئه ر مه نى .

15 - كوردي قه ففاس ، ل گوڤارا (شوره شو خوينده وارى) .
موسكو ژماره = 15 - 16 = سالا (1930) ى بپ
[89 - 86] .

16 - ژيانا لينين (1930) ى .

17 - كوخوزوسود بو جوتياران - (1930) ى .

18 - دويروكا شوره شا ئوكتوبه رى - (1931) ى

19 - ليكولين دخوينده وارى يا كوردادا ، (زاريا فوستوكا) ،
11 ى ئاغستوس (1933) ى . ئه ف ليكولينه پيك دهات بو
گشت خوينده وارول دويڤ چويين ئاموزگايا نه ته وا .. ب
سه روكتاتى يا عه ره بئ شه موئى ، ل هه ريما كوردين
نازربيجان ، گورجستان ، ئه ر مه نستان بو كه هشتنا

بپیکه‌خستنا کوردال وه‌لاتی سوڤیه‌تی .

- 20 - بابەت ل‌سەر ئیزافە د زمانی کوردی‌دا [گوڤارا شورەش و نوسین] ژمارە (1) سالا (1933) ی بپ 51 - 56 هاریکاری د گەل کوردوییف و تسوکه‌رمان کرو نڤیسی .
- 21 - د بابەتی مەسەلاتییا دەنگدارا (!) د زمانی کوردی‌دا ، چەماندنا (شورەش و نوسین) موسکو - لینینگراد بەشی (1) - (1933) ی بپ 179 - 180 ب هاریکاری یا تسوکه‌رمان نڤیسی .
- 22 - مەسەلاتی نیرومی د زمانی کوردی‌دا، دگوڤارا بەری‌دا بپ 160 - 178 ب هاریکاری دگەل کوردوییف و تسوکه‌رمانی نڤیسی .
- 23 - بابەتەک ل‌سەر دەرەبەگا دناف مللەتی کوردادا . کومکریین (مەسەلاتی میژویا کومەلی پێش کاپیتالیزم) لینینگراد 1934 ، ژمارە (9-10) بپ 111 - 134 .
چەند بەرەمەن ع - شەموی : -
- 1 - شفانی کورد : - بیکەمین بەرەمەنی نڤیسەقانییە نەمازە ئەف رومانە سروشتی یا دویریوکا ژیاننا مللەتی کورد دگرت .. ئو د فی رومانێ‌دا پەسنا ژیاننا مللەتی کورد دکەت د بەری شورەشا ئوکتوبەری‌دا . کانی چەند ژیانەکا سەخت و تاری و ب نالەباری و ب هەژاری داعویرایە - دیتی‌یە . ل سالا (1930) ی ب زمانی کوردی بە‌لافکر .
- 2 - کوردی ئەله‌گەز : - (1936) ی . ئەف رومانە - بەرەمە ل‌سەر وی ژیاننا سەخت و درا مللەتی کورد رابوراندی و کیشایی دبن سیبەرا کەڤنە پەرستادا ئو هەتا بەری‌وا دانیه ئەله‌گەز - ئەرمەنستانا سوڤیەت نەمازە هەولانا بو پەیدا بونا شارەزاو پسپوری کورد .
- 3 - کوچاکی درەڤین : - بیکەمین چیرۆکا سەر شانویی‌یە .. بوژی‌ی مەل سالا (1931) ی نڤیسی ، د فی چیرۆکی‌دا هیرشی د بەتە -

دەست ددەتە وی پەردا پاشفەمایا
پویچ یانکو هزرۆبیرین کەڤنە
پەرست دیریت و دەلینیت ل‌سەر
زارۆکی کوردی هەژار .

- 4 - رەبەن - هەژار - : - (1930) ی . چیرۆکەکا سەر شانویی‌یە - مسرح - هەرۆسا بیکەژ بەرەمەن ب نافی عەرەبی شەمو .
  - 5 - دەمد : - (1966) ی . ئەف رومانە گەله‌کا ب نافی و دەنگە ، یاهاتیه نڤیسین ل‌دویف چیرۆک و سەرھاتی و رویدان دویریوکا قەلامدی .
  - 6 - بەربانگ : - (1957)⁽³⁾ ی . ئەف رومانە بەرپەرەکی ژیاننا مللەتی کورد دیاردکەت . یاگریدایە ب بیروباوەرین سوڤیالیستی قە .
  - 7 - ژینا بەختەوەر : - (1959) ی . ئەف رومانە بەرەمە ، دپەڤیت ل‌سەر ژیاننا کوردین تورکیا .. ئو ئەو زولم و زورداری یا کورد .. ناچار کرین و ناخا باب و باپیرا ب جە - هیلالین ، ئوبەری خوداینە وه‌لاتەکی دویر ژکوردستانی مینا ئەرمەنستانا سوڤیەت . هەرۆسا دیار دکەتی کاجەوا شورەشا ئوکتوبەری دەستی خودایی ژ زورداری رزگارکرن .
  - 8 - کوردی ئەرمەنستان : - (1961) ی سیناریویە بو سینەمایی .
  - 9 - حەکا یەتا کوردی نافی خەلک : - (1967) ی .
  - 10 - کومکریین بەرەمەنی ع - شەموی : - (1969) ی .
  - 11 - گۆرانی و حیکایەتا کوردی : - موسکو (1969)⁽⁴⁾ ی
- مخابن هەر ژ سالا (1970-1978) شامیلوفال مە بەرزەبوی چ بەرەمەنی وی بەدەست مە نەکەتن یاخویایە نڤیسەقانی مە دەست نەدا هیلالینە ئو نهو - نوکە - مشە بەرەمەن پر بەها نڤیساینە .
- یاهەژی‌یە بیژین ژبلی فان دەرگە هین مە دیارکرین گەله‌ک

پوینتە یادایە بچویکا چنکی گە لە ک یاریین ساخ کرین و نقیسانیه فه مینا⁽⁹⁾ : -

1 - کاروانی خوئی - karwane xiwe .

2 - شیر شیرانی - siv sivane .

3 - گوله - gule .

4 - تاتول - tatul .

5 - تەپانی - tepane .

6 - غاردان - dan ، د .

ژێدەر و پەیفین گران : -

1 - رۆژژمیری پیره میرد - 1982 - نەریمان سەرنوسەری قی رۆژنامی ع - شەموی بو شمس کردستان - ژماره [46, 45] 1977 ، بپ 7 .

2 - گوڤارا توتن - ژماره (2, 1) 1969 ، بپ 67 ، 52 مارف خەزەدار .

3 - ژێدەری بەری .

4 - ئە لە گەز .. چیاپە کئی کورد ئاکنجی یه ، دکه قیتە باشوری رۆژئاڤایی یه ریفانی ، زوربە ی کوردین ئەرمە نستانا سوڤیەت دکه فنه ره خ و روین قی چیاپی .

5 - هندی هند !! بەرەمەن ع - شەمود پڕ بها نه هەمی گری داینە ب ئارمانج و دویروکا مللە تی کورده ، هەتا باهراپتر گوهرینه فان زمانا : - روسی ، گورجی ، ئەرمەنی ، ئاسوری ، ئنگلیزی ، فەرەنسی ، ئازربایجانی ، ئالمانی ، عەرەبی ، ... د . ژبلی وی چەندی کووی ژی ئەف زمانە دزانین : - روسی ، ترکی ، یونانی ، ئاسوری ، ئەرمەنی .

6 - [شەموی] کورتی یا ناڤی (شمس الدین) ه ژێدەری بەری .

7 - ژێدەری بەری .

* دگوڤارا [شمس کردستان] ژماره 46, 45 1977 بپ (7) دیزیت : شامیلوڤی ل سالا (1934) یی ناما دکتورایی ئینال لیننگراد .

8 - یه ریفان : بی گومان دوی جهی کوردین ئەرمە نستانا سوڤیەت لی دناکنجی ، مەزنترین ئافەدانی یا وی هەریمی گوندی ئە لە گەزە ل زوزانا ئە لە گەزی ، بە لی مەزنترین جهی کولتوری (رهوشه بنیری و رۆژنامه نقیسین و خویندنی) باژییری یه ریفانی یه .

9 - رۆژی کوردستان : ژ (6) بەرپەری (37-39) ، سالا 1973 .

10 - ژێدەری بەری .

11 - ژێدەری بەری .

12 - عەرەبی شەموی ل سالا 1929 بیگە مین ئەلفبایا کوردی ل سەر خویمین تیپین لاتینی دانا ئو دگەل - مارا کولوف - بو قی ئەلفبایی نڤشتوکه ک دانا : - (خو خوھین بونا خاندنا نقیسارا کرمانجی) .

* - روماننا ژینا بە ختە وەر 1959 گوهری زمانی روسی چاپا یی ب روسی 1965 ، چاپا دووی 1971 چاپا سینی 1974 ، شمس کردستان - ژماره [45-46] سالا 1977 ، جودت بلال .

13 - مع الاکراد : تومابوا - ترجمە آواز زنگنه - 1975 ص 152 - 154 .

* - دکتیبا (مع الاکراد) ، تومابوا دبیژیت روماننا شفانی کورد ل سالا 1933 بە لاف کر ، بە لی یالە نگه ، بە لکی ل سالا (1930) یی ب زمانی کوردی ، (1931) یی ب زمانی روسی ، (1957) یی ب زمانی گورجی هاته چاپ کرن .

14 - کومە له تیگستی فولکلوری کوردی - پروفیسور - ق - کوردوییف ، وەرگیرانا سەر رینوسی کوردی : شوکور مستهفا ، ئەنوەر قادر محمد .

دبیژیت : - کتیبا (ستران و حیکایه تا کوردی) : ع - مورادوف ، مارگریت رودینکو ، قەناتی کوردو ، عەرەبی شەموی هەف پشک ل موسکو چاپ کر .

15 - مع الاکراد : المصدر السابق - ص 84 .

16 - خویم : شەنگستە ، بنچینه .

بویژ : نقیسه فان ، ئە دیب .

زفت : چست ، پەیت ، چە لە نگه .

پسپور : فاما ، شارەزا ، کادر .

غاردان : کرنه غار ، ع - (السباق) زاریا فوستوکا : رۆژنامه که - ئانکو (فجر الشرق) - ئەلندا رۆژهلە لات .

تیپینی : - هەمی ژێدەرین مە دبیژن سالا (1895) یی هاتی یه دنیایی بە لی دگوڤارا [شمس کردستان] العدد = 45 - 46 سنة 1977 ، ص (6) دا گوته کا به لافکری ب ناڤی [بمناسبة الذکری الثمانین لمیلاد الروائي الكردي عرب شمو] دبیژیت : ل 23 کانوینا دووی (1897) یی ل قەزا قارس یی هاتی یه دنیایی .